

8157

KUNGL. UNIVERSITETETS BIBLIOTEK
UPPSALA

Landsmålsarkivet

Västergötland

Österbotten

Svensson, Ida, 1935.

ALMA: frigt. 27 Årens bedning.

55 A. 4 =

8157

1 Landsmålsarkivets fråglista n: 7 H, besvarad
av Johan Andersson, Tolag. Ö. Närke, Vgl. ²⁷

Uppmärksamheten väntades av Ida Svensson
från.

Åkrens beredning.

I Jordbruksredskap.

Gemensamt namn för alla redskap och
verktyg, som användas vid jordens bear-
betning: "bröts" - "da blev det förhållande ma-
de för skapat sek bröts & kritur", säger
man om ett biträdande arendatom-
föck t. ex. - "han har så däl bröts" - "han
har bröten i åren" (ordning)
och "bröts" menas främst "vagnar" l. "vagnar",
"plöja" och "härvar" (vagnar, plöjar och
härvar) men även andra delar.

2. Handredskap: Yxor: Man skiljer mellan
vicks, hånöks; vedyxa med smalt hu-
vud, användes ännu klypa ved med; hand-
yxa, lik teckningen I:1, sid 2, dock sma-
lare vid eygen. En sådan "hånöks" hade
man med des vid nyodling, dels för att
hugga ned "båskot" ve dikta. Gamla slit-
na yxor använde man till "töröks", men
dämed menas här, att man högg sniden
brännstora med den. Stade den således i vedstaden.
Tovor på åkern sloges isär med spadar eller
haden (se de följ), men jorden är till största
delen mylljord, som "pedes stig" (blis fjuför-
delad) lättare än lejord och mossjord.

Hackor: Vid nyodling (ödlö) användes
"flöhaka", lik fig 2 sid 2. Den var c:a 30 cm
bred vid skaffet och lika lång från
skaffsidan till noden. Med den hackan

3

öräkte man loss öfversta laget: grästor-
ror, ljungtorror o. d. Det var en tungt ar-
bete, och man hade gärna en yrkesman
till det. - "gö^lva flä^hackan, i betana va
holmans vrät" (Den bästa flä^hackaren i
Bucema var "Hellmans vrät"). Man samlade
sedan torvorna och brände dem. - "en
ela häk^o" l. "en br^enn^er häk^o". Askas
blev gödning. Längre fram i tiden gräde
man heelt nytt torvorna med sprade,
vände dem så att det fick bli "väl-
röta". Man övergav brännmetoden.

"Häkshöja" var det många, i syn-
nerhet vänn, som brände sig. Man sprang
upp i höjarna och trodde, att de var
utbrända, "fast de la dar a müla" (mü-
la = pyrd), och så var olyckan framme.
Småh^ocka (småh^oka) användes till

vrät m. 'par-
som som ar-
beta och släta
dubligt', 'som
arbetar dublt'
från små
kraften'; ut-
trycket an-
vändes ej
gärna om
stora konlar.

4 aū "haka sōnder kōkka a fōrvar pō
ākra a ödls mō". Den kōvades si-
nne "blāhaka" till skinnad från "b-
tōtshaka", som man hade när man
tog upp potatis. En potatishaka
har 3 a 4 horn och ser ut ungefär
som 5:II sid 2, hundets längd c:a 15
cm, bredd något mindre. En bladha-
ke ser ut ungefär

ti, som vidstående teckning visar.

Körp: "körp" se bild 3, sid 2. Körp använ-
des i grustag i S.K. "jinnmō" d. v. s. i
sandlager med bindämne. - "dar fa-lu
körpa" - "dar körpar vi." Mindre stenar
kunde man ju också "körpa lös"

Figuren 5:II sid 2 är snarlik vår "āhaks",
ett redskap för avlastning av gödvel.
Det var i storlek c:a 33 x 25. Hornen litet

kōkka m.
~ kōkka m.

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA

VGL.
Frgl. 27

körp m. I

☉ kōvades
fōr "klāpar"

m. I

5 Onera böjda måt skaffet än på bilden. De
smiddes hemma, många böjde helt en-
kelt hornen på en grep. - "åhåh" l. "åhåks"
best. f. "åhåkon"

Krator: "riva" och "hårka". "riva" (se slätes-
listan) användes vid sådd av höstsed än
"raka förer me". När man hade sått
råg, plöjde man upp en fåra (ena
får) mellan varje "fjäre". Då blev
det en kam (en kam) vid ömse sidor
om fåran. - "di koma nås en raka ner,
för anas högds en i durn me lön,
när en sko rügen". När såden därmed
"bulta" man, på då blev inga kammar.
- "ena hårka" är en kratta i mycket grov
träställning. Järntindan. När man grävde i
höstträdgårdens "hårka" man övers det
fröst och sen drax en svät me riva åter"

* "kröka"

6 "raspi" = en grov fil. ^{namn på} Ej något här brukat ännu.
brukssedskap.

Grepar: ob. f. Sing. "grepar" b. f. Sing. "grēphā"
" " pl. "grēphā" " " pl. "grēphāra"

För c:a 60 år tid började man använda hemsmidda järngrepar; förut använde man trägrepar.

Trägreparna voro "firhönsta" l. "tréhönsta", se bild 7 II sid 2., vilken mest liknar här använda trägrepar. Man hade emellertid endast två träsläpar och så hade man handtag som på fig 7 I. Senare hade man skodda grepar, innan man gick över till järngrepar. Man ville ej ännu i början köpa fabriksgrepar, ty man tyckte de var ovedes för kläna i honom. - "grēphāna" o. för "klēna".
Järngreparna voro "fem-" l. "sexhönsta"

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA
VGL.
Frgl. 27

7
Efter användningen talar man om
"miskagripst", "lastgripst" och "spragripst",
men man har samma grep till än både
"miska", lasta och "spraga" med. Har man
olika sorter, tar man gärna en lättare
grip än "spré duza me" än än lasta
och "miska" med. Då vill man ha en mång-
hornad, bred grip. - I allmänhet säger man
bara "gripst", men som allmän benämning
för grip användes också "duzagripst".
När man "miska" tog man först med grepen
och sen med skovel. - "gripst du", sa sa
jak skovla", kunde man säga. Skovel,
se det följande!

Spada och skovlar: De äldre spadama
voro av trä med skoring av järn, lik
fig. 8 II fastän med handtag som FI.
"spas", gräva (gräva) "spåvöna".

8. skövot; "miskaskövot", "snöskövot", "kästaskövot".
En "snöskövot" och en "miskaskövot" såg
ut som fig. 8 III, dock med handtag som
7 I och utan jämntskott. Snöskovelu var
i storlek c:a 55 x 40 och utan skavar,
miskaskövota var mindre.

* "kästaskövota" hade kanter uppåt och vid
sidorna, men var fäljd in en trästycke.
Storlek 25 x 16, kanterna c:a ^{höga} 4 cm. (Alla
mått röra skovelytan ej skapfen)

* "sköfa" pl. "sköfver". En "sköffa" var
fäljd in en trästycke och hade kan-
ter liksom "kästaskövota". Storlek som
snöskovelu, varierande föresten. "små-
sköfver", "de stora sköfver". Man säger
aldrig sköfa om skövot eller tvärtom, men
vart skillemåden dem emellan består, kan
jag ej utfundera. Den bli ej genomgående

9 vare sig man tänker på användningen
euer konstruktionen. Från en annan socken
har jag dock hört, att kasteskovelu var
utan knuten, och här kallas kastskovelu
"mjö-sköja", om den till ex. användes att
drä mjöl ut en bunge med.

Layffel är en nyare ord. I stället
för "møkskövöl" har man nu "møksge-
fel" l. "møkspää". Bytte för c:a 25-30 år tillbaka.
Pa. Sen den tiden har man också tänd-
kesredskap: "tändkessköpa", "tändkesspää".

Spene och andra verktyg för slubrytning
"spet" l. "spēt" - "ta et spēt" - "gå et, ja-
spēt" - För tog man upp stenarna med
"stenväkt", en grov stöv av vresig björk. En
mindre sådan stöv kallas stenväkt "sténbjök".
För hade man stenan euer plankstycken
till "brst" (till stöd) under "väkta", och

man flyttade och anbringade denna bröt olika
 ansefferson man använde "vanta" som en eller
 tvåarmad järnstång. - "vi brutar stén i da" -
 "vi far vöja up stén me vanta"

Järnspeu eller järnstång: "jäsnet", "jässtax"
 En vanligt järnspeu är c:a $2\frac{1}{2}$ ^{1/2 alnar} långt; min
 meddelare hade två en, som var 5 alnar. -

"vi far ta jäsnet o bruta up den stora
 stén"; - "spjeta hül" - "spjeta los di stena!"

Släggor: "sténshöga" De stora stensläg-
 gorna kallades "knästöt". - "knäsa stena
 me knästöt!" - Den mindre slägga, som
 användes att slå på stemborren med,
 kallades "börshöga" l. "börhämox". De
 senare vanligt!

Stemborr kallades och kallas "sténbör"
 l. "bärbör". De senare vanligast. - "vi far
 fara te smén o vesa bärböra (l böra) i da"

11 Stendögar: "stendrog", "stensö", "stengä",
"stensch", "stenvaga".

* "ena stendrog" een som man vanligare
* säger "ena stensö" hade medar som
en kämme, fästas mycket grove. På
dessa medar voro fästade grova trä-
släar, på vilka stensöna lades. Den
träslä, som förband de uppåtböj-
da "näsona" på medarna kallades
"nästre".

Stensö {
Träbalkarna
1. nästret
2-6 träbalkar med dunnliga
voru fästade med
dunnliga, och dessa bildade släd,
på att ej släcken släute av stensöna,
när man köpte i väg med den.
Om man hade en häst för stendrogen,
hade man "et fast rear" l "ena dröt"

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA

VGL.
Frgl. 27

m. 11

12 Ann draganordning. De såg ut som fig 10L,
sid 5. - Körde man med stendrögen på
fjäs under vintern, kallades drögen "stän-
skäs". En mindre drög kallades "jölta".
Med jölta menar man en väggrugga.
"jölta": en liten "stänso" således.

För stenvagnas bortforsande hade man
också s. k. "stenvägar".

En typ av dem
visar vid skäende

skiss. Stenen la-

des vid förslingen på linor eller
jämnlänkar och fö. förbands fram-
ork bakhjulen av en s. k. "stenvägs-
båg", vilket man tog en kvickig stork.
En annan typ av stenvagn visar skissen
här bredvid. Underlaget
för stenen är här

13 I likadant böjda stölar, förmedle med trä-
balkar, kallad "böna". Man vindade upp
stenarna på stenvagnarna med 2 järnspeu
och linor.

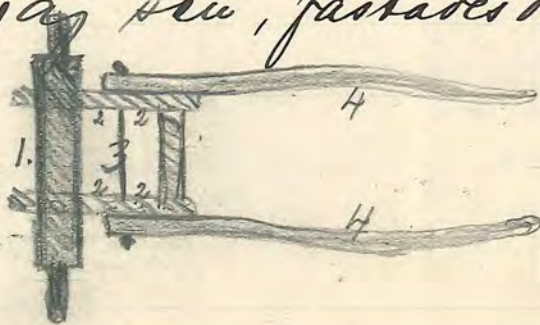
f. 12
2

Körredskap och draganordningar:

Draganordningar: "skäkka" l. "reär". Med "reär"
menas egentligen de fasta träskaklar,
som man hade till träakslavarna, men
benämningen gick sedan över till and-
ra sorter av dragstänger, så man säger
både "skäkka" och "reär" om vartannat.

Den äldsta typ av draganordning,
som finns kvar är dräten, lik den
på fig. 1 sid. 5. Den jag ser, fästades till
akslor i vagnen.

Se vidstående skiss!
1. Framvagnen med
utskjutande träaxlar.

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA
VGL.
Frgl. 27

14 (Denna del av framvagnen kallades
"zəpatrət")

2. De s. k. "zimbena" (Kindbenen), vilka
voro fast förenade med den del av
framvagnen som benämndes "zəpatrət"
4. Själva "rəat", som genom "drəta-
nājən" (3) är förenat med "zimbena".
En otdrätt (ena äksadrət) för
par var en släng, som fästades
vid vagnen, men hvar öken voro fästade
vid drätten, har jag ej kunnat fö-
reda på.

De skaklar, som man fortfarande
benämner "rəar", är följandevis sådana
som fig 9:1 och 9:2 sid 5 visar: "həvərəar"
"phəyrəar" "rəar" Sing. n. "rəara" pl. best.
"skəkət" Sing. m.; "skəkəla" plur. (även "skək-
ləra")

15 Skaklar gjordes av björk, draglinor
("dräslinor") av hamprep eller liknande.
Ej av björkvidjan på långt tillbaka, som
man medelst kämedon sträckte sig.
Däremot hade man om och omint en
s. k. hornbank av ekevidjan, i vilken
"rida" fästes. - "rida" förmån med vilken
man styrde oxen.

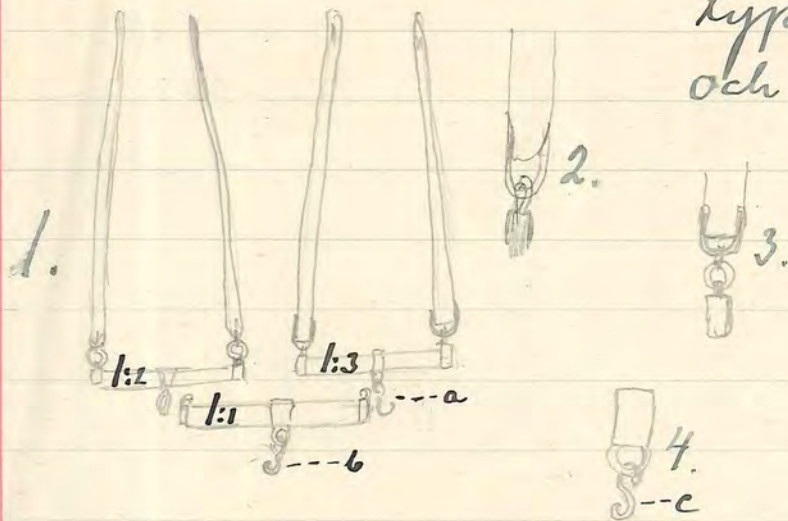
Draglinor är nyare draganordning och inte
vuxit under gången tid. De kallas också
"spänlinor", de de ju mest användas, när
man "ser tväbet" (i par). Mellan hästar-
na har man "spänstörja", som framför
är försett med ringar genom vilka
"köpsla" l. "stängköpsla" löpa. - "köpsla"
singul.; köpsla pl. - Köpslen fästas på
i selen, vilken genom "dräslinora" är
förenad med svänglarne.

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA

VGL.
Frgl. 27

16 1-4. Vanliga typer av "plöjréar" l. "hävarear" samt olika typer av "plöjkröka" och "hävkröka":

a-e: "hävkröka" l. "plöjkröka"

1:1-1:3 = "svängla" sing. b. och obj. "svängel" pl. b. och obj. "svänglar"

1:1 kallas "störst svängel" eller "hävsvängel" eller "tvåbets svängel"; 1:2 och 1:3 kallas "lilla svängel" eller "ettbets svängel". De gamla namnen på svänglar är "hämor". 1:1 kallas "störst-hämor" eller "störst tvårhämor"; 1:2 och 1:3 kallas "lilla-hämor" eller "lilla tvårhämor". plural av "tvårhämor" = "tvårhämra"

17 En gemensamt namn för anē beslag,
som hörde till svänglar och reas, var
"reasbeslag" eller reasmis. Sedan kan
"beslagöra" vara lite olika. "hälör" kal-
lar en sort av beslag med till på skakla
svänglar, "rears", drädlinsor kallas med
en gemensamt namn "drästia".

Hälen i "rears" för "sēlapina" kallas
"sēlakshūh". "sēlaha" = järnet, i vilket sepsinen fästades.
"skälma" sing. "skälmar" pl. = fasta stek
lar egentligen i jordkärnor. Också hand-
typer på skoukärnor kallas så.

Körvedskap:

"krök" l. "ador". Den äldsta typen av krök, som
min medelare kände, liknade fig. 13 sid.
6. De olika delarna av den benämndes
så som delarna på plojen, vilken

18 i det följande, sid 20, ritus och beskrives.
Kroken var hett as trä utom bilen
(bilsen). Efter användningen skilde
x man mellan "potétkrok" och "förs-
x krok". Potétkroken använde man
x att "kroka på potétterna med", "förskro-
x kon" "föra en med", d. v. s. man använde
den till att köra upp en fåra med
x mellan ^{var och en as} de olika "fjälarna", när åkern
var sådd och färdig. Samma krok var
det emellan i båda fallen, åtminstone
här.

x Rist: "rist", en sämsynt redskap. "Men
Puses Johannes hade en rist." (Död 1918)
Konstruktion enl. fig. 19: I sid 5, där
man ser de olika delarna: b. "håntåket",
x d. "gästans ristan". Som draganordning hade
x man ett fast "rear", en s. k. "drät"

19. Äu köra med rist kånades äü "resta." Risten användes, när man vice skära upp sey gräsval samt vid nyodling. vid "odls hads en ödlerorist" Man hade en häst för risten.

Plog. Plogar ha använts långt tiuba. ka i tiden. De äldsta plogtyperna man känner hade en skyre och en handlag, som stod rätt upp (i rätt vinkel mot marken). Jölen, asjämte och bestst var av järn, j. ö. var den av trä. Jölen kunde genom träkilan ("böga") stäns längre ut åt sidan, så äü den tog bredare jära. Längre fram skilde man mellan träplog och järnplog. På träplogen var äü av trä utom de fönt nämnda delarna; en järnplog var best av järn.

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA

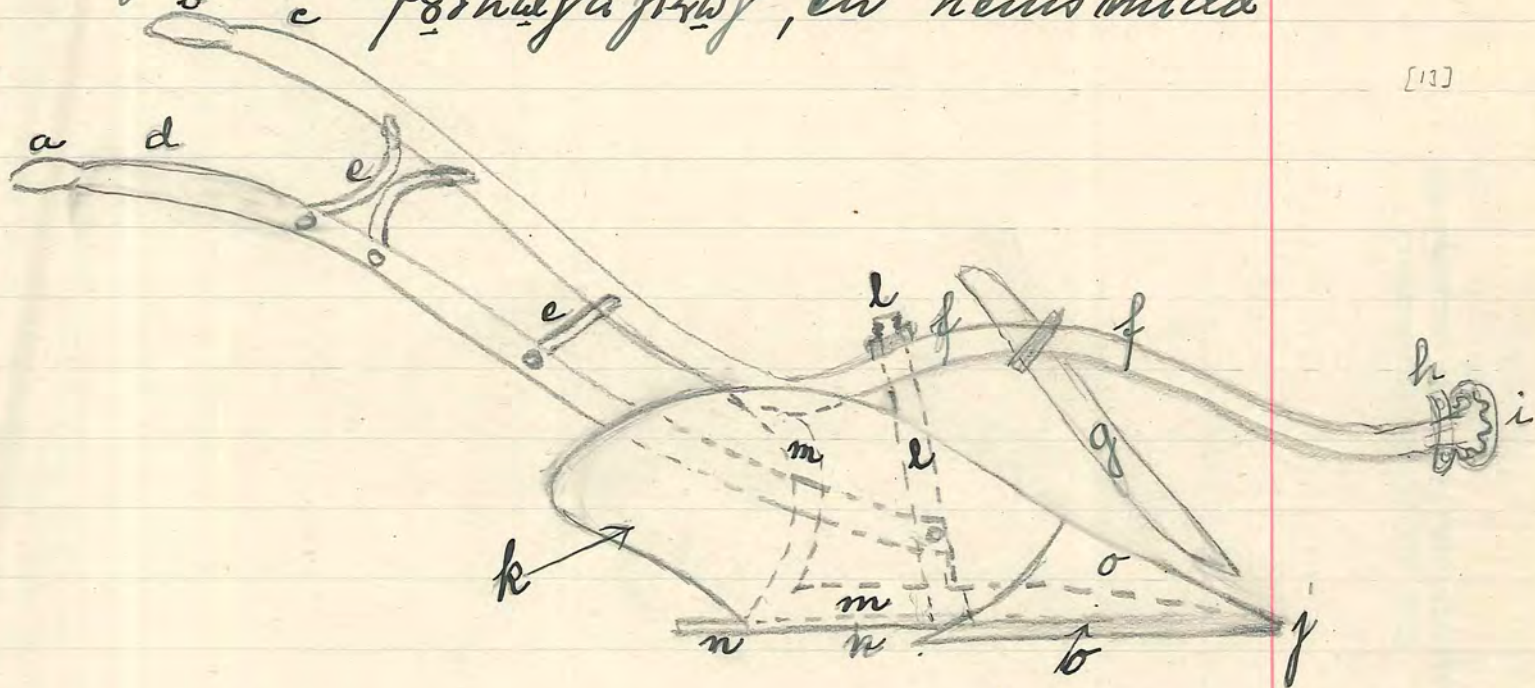
VGL.
Frgl. 27

väga n. 15

26

Bredvidskäende teckning av en i byg.
den fortfarande allmänt använd s.k.
"färhaya plog", en hemsmidd

[13]

plog. Tillverkare: en smed, som bodde i
Färhaya, Vedum.

Plogens delar: a. och b. "höjor a vänster-
häntak"; c. "vänster-stuot"; d. "höjorstuot"
e. "tvärhålar"; f. åson; g. åspant eller ristån"

21. h. ställ för oliten djup; i. "betslt", j. "södan"
k. "fjūla"; l. "tvärjon", m. "ila", n. "län(t)
strūkkan"; o. "phöj jant" eller "bilan".

Äsen och "ila" kallas tillsammans "phöj-
kröjon" (plogkroppen). Högra styret är
fäst i "tvärjon" (tvärjärnet); "tvärjon"
är fäst i äsen, och äsen fortsätter
i vänstra styret.

"länstrūkkan" (landsidan), den järn-
skens, som vid plogningen "stryker
mot ploglandet" antas vid vänstersida.

"tvärjon" (tvärjärnet) måste vara rik-
tig på en plog. - "a into en phöj fas-
tor i tvärjon, så gör han into"

Något namn för stället, som ska reg-
lera djupet, har jag ej hört, men kungen,
i vilken plogkroken fästes, kallas "betslt"
(betslet.) Med detta referens förans brod.

22 Om man bestämmer plöjen åt vänster,
tar han liten fåra, om en bestämmer
den till höger, tar den stor fåra.
Dessa brukar uttryckas så: "om
en bestämmer plöjen till vänster, blir
han nöjd, bestämmer en den till höger,
så blir han jerrig" (nöjd, väl sam-
ma betydelse som ordet likanöjd,
loj; jerrig = girig) Om man t. ex. vill
plöja upp sista fåran vid en mur
eller vid en dike, "håkar en plöjen
i örat", d. v. s. bestämmer den långt åt
höger. Genom att sätta en järn i bestäm-
mar det möjligt att få plöjefåran ännu
närmare mur eller dike. Man fäste
således kroken i en vinkeljärn intill
örat och vänsterhästen (landhästen)
kom att gå i fåran och "fårhästen i den plöja."

23.

phöysöp hade man långt tillbaka i tiden fäst på plogen. Med den kungjorde man plogen. När man forslade plogen från en åker till en annan, fick den av en släpsko skydd mot grus, sten u.s.d. Dessa släpskor kallades här "phöyslöpa" och var en trähölja med järnbeslag, i vilken plogbilen stack in.

Vid sekelskiftet började man använda Östverplogar och Kvitten-plogar. Därtill hade man hemsuidda plogar, vilka, som i det föregående sagt, ännu allmänt användas. "Dessa är en smeds-plog, och det är en bruksplog," sade den som föreläste plogarna för mig. De gamla smeds-plogarna kallas vanligen svängplog, därför att vändskivan är mera svängd på den.

Landmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA
VGL.
Frgl. 27

24 På bruksplogar finns inget stort åsjärn utan
i slänet en liten rist med vändskiva.
Denna rist tar och vänder på själva
"grässvån" (den övre delen av val-
len), varefter plogen tar en stor fjära och
lägges över denna vändskiva, som såle-
des får ligga och vaurötas till nästa
år. "den kommer upp i återsvålt". Man
användes således med fördel bruksplogen
till plöjning av vall, ty den bryter jor-
den och kaclas därför brytsplog. Därför är
den inte lämplig att fjära upp med,
utan därtill användes svängplogar.

Reparation av plogar: "gick så te smen
a laga på phöj jänt" - "vi far ga te
smen a vasa phöj jänt". Likaså kan
man lägga på eder vässa risten, bilen,
o. s. v.

25 När jag frågade, om man ansåg det farligt
att ha plogen ute tre, under julen, svarade
min meddelare: "de går igen odönlösa böna".

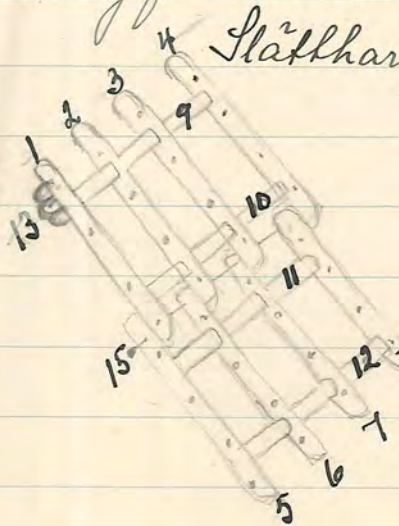
Sladdhar av äldre typ minns ingen här.
Numera finns sladdharvar, men de användas
mera på leyord. De kallas medsladdharvar:
"slåda."

x Harv s. ob. f. harv sing b. f. härva
pl. " " härvar pl. " " härvara

De äldsta kända harvarna i orten voro av trä.
De kallades "träpinahärvar". "slöthärvar" och [⊗] "bilahärvar" kallades resp. rak- och bilt
liktindade harvar.

x "slöthärva" var från början enkel, d. v. s.
den bestod av en del i motsats till nu an-
vända slötharvar, som ha två husemen
körliga delar. "härvarpina" eller som man alltid
nu säger: "härvarlinda" voro gjorda av gravgrenar

26. I del ena hörnet "sat ena dräsugla" i mot-
 satta hörnet var en rep enen "ena veja"
 fästad. Med denna anordning styrde man
 ork lyfte harven. (Tidigare hade man trästyr)

Slättharvar i form av en trekant fanns.
 Skiss av slättharv.

1-8. buka

9-12. slensor

13: drasugla l. sinka

14: faste for lyftrep.

15: sprinton (harvosprint)

buka äro fyra till antalet i var avdelning
 och "slensor", två i varje del av harven,
äro "nakata" (Linkade) i dessa. I "buka"
äro "harvotunda, sex till antalet i varje
 del av harven, fästade. Namn po hela
 framen till en harv: "harvotre"

27 De gamla "bilahärvorna" vore också av trä.
Handlag och lindar av trä som på de
gamla slätharna. Den kallades krot-
lindahav numera alltid bilahäv eller
bila efter de bitiga lindarna. En bilhav
har 17 lindar, det finns också en sort
med 27.

kröktunda-
häv f.

Uttryck som beteckna en kör med härv:
"vi sa ut a härv", "vel du släthärv smis-
löka dena beta, jak sa up te burslet a
bila l. bilahärv". När man harvar plöjd
klövervan första gången säger man, att man
"brutar valen".

Vält. De redskap, som använts och användes
att tugga jord med, när man så
vinsäden, kallas "vält". Den vanligtast använ-
da välten såg ut som den på fig 32 sid 15.

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA

VGL.

Frgl. 27

28. Västens delar: 1. "golvets bulten", vilken gjordes av en ekstork. Den hade slät yta. Genom "bulten" borrades en hål, och genom detta kördes bultasprinten, som räckte så långt utom ändarna på bultstöcken, än den räckte genom stängerna.
2. "störora" voro således direkt fästade vid "bulten" medelst "bultsprinten".
3. "bulthammar" kallas den träribba, som förbindes stängerna med varandra omedelbart framför själva "bulten". Bulthammaren utgjordes ibland av en rep eller en järnlina. - De, som hade användt järn, hade en "dräsbult".

Många las man modernare vättor, men man kan ännu få se ovan beskrivna vättor lite varstans: byggen.

Se köra med vätt: "bulta" - på dialekt.

29. vält: "dra bülton." Skämtsamt uttryck: "nu
fa-hu eta te bülton."

Skendög beskrivet: det föregående.

"düzdröj" - en oskodd kälke med två fots-
höga "bänka" på vilka man såte en
"düzmebston" (en mestbenen för gödse)

Denna släde användes på vintern för
utköring av gödse. En ganska grovt
och tungroa åkdon, så när man sä-
ger till en människa: "du a ena räk-
ter düzdröj", så är det inget snickeri.

Mülsköpa. En stor järnskodd skopa
av trä med tre järn som mesar under.
Den hade en handtag genom vilken
man kunde hjälpa den. Med "mülsköpa"
släpade man ut "dikessjöha" till åkerna.
Denna arbete kallades: "mülsköpa"-
"v
sa mülsköpa i göloka etor äftönvåk

30 Under vintern förvarades åkerbudsredskapen i "skänken" (jfr svar på frågelista om förbrukning) på ladugården. Slänkar och kear hängdes på laduväggen.

II Höst- och väplöjning.

x Åker. åker m. p. åkra pt. - Åker betyder odlad jord i allmänhet. Det kan också betyda en av gårdens åkerfält. 1:a bety. delsen: "te den gån o de int^r so m^o åker utan mest sköj". 2:a bet.: "te den gån o de grän^a åkra" - "deta o den bästa åker^a v^r har".

x En genom denna omgivnen del av en åker kallas "et kvatér" l. "et län" l. "ena phöja". En kvatér, en län eller en phöja är i sin tur uppdelat i "fånja". En

- "fjärns" kavas stycket mellan två fjäror.
 Någon gång benämnes detta stycke "tjäs".
 Med teg kan man också mena hela gårdens t. ex. i uttrycket: "vi har så långa o småttor tjäs." Ordet fjär används inte ofta, men man säger om en stort gård: "de o et völdigt fjältans. Om en liten gård säger man: "en gårdafjältans".
 Lou: löt u. lötter. I regel äger inte en bonde en "hel gård" eller en hel mantal utan detta är delat mellan flera. Den del man får i gården, kallas en "löt" - "jak har intz stor löt i skåtsgården" "han har intz meren en ätenslöt i råvslagan".
 "linda" delsamman som egentligt änes. "de lagor i linda same de här" säger man om en dellig jordbrukare.
 Det ^{jourade på vägen} man sate äites rovor mer potatis, kat

32. Kaus resp. "åtakor", "rovåkor" och "petåtakor"
Men rovåkorn och potatisåkorn kaus li-
ka ofta, och för åtis, rövålant l. låna
och petåtant l. låna. Vägenot säger
man ej årlund annan än om åltångarna
i Kälgården.

Plöja. Nu plöja på hösten: "höstplöja"
l. "høsta", ån plöja på våren: "vårplöja"
Höstplöjningen började, så fort man bör-
gat in, för man borde ha det färdigt,
"ma de frus te". Numera plöjer man
i ånnåhått både den blivande trädan
och den våjorden (den jord, som skall be-
tas med vårsäd) på hösten. Se vidare
trädesbruk sid 39 och f. För plöjde man på höst-
ten endast de åkorna, som på våren skulle
bestas med havre och ånnå vårsåd.

Man hade i regel två hästar eller också

33 en par oxar för plojen. Risten kördes med
en häst. De som inte hade råd att ha "phöj-
mäkt", d. v. s. två hästar, plöjde ofta med
en häst. - Om de var "stöt & plöja" kör-
de man i "gökt", d. v. s. man hade
1 par oxar och en häst för plojen. Oxar
na gingo närmast plojen och hästen
framfri dem. När en körde så, "hads en
lena daka te a le", d. v. s. skora hästen
och oxarna. De var en rätt ledamä-
x bete, för oxarna "jek dar a druba, a de
x flöts sak into föt". Numera var det van-
ligt, att samma person både styrde
euer höu plojen och körde dragarna.
Men när man skulle "föra up", euer om det
var en "övändör" plöjare, kunde en "höla
phöjjen a en le".
När Her Ljungas trakter berättas, att man

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA

VGL.
Frgl. 27

då hade lejda plöjare från Östergötland vid up-
odling. De hade 15 kr. i bet. för Östergötland vid
plöjning av nyodling.

En Östergötland (2 hektar) åker bör en plöj-
are kunna plöja för dag. Men då bör det
vara slöt mark och en söndag.

Uttryck för jordens fuktighetsgrad i Öst-
ergötland med plöjningen: "de o stit a plöja"; -
"de o hat a plöja"; - "de o k_hönt"; - "de o sön-
lit a plöja" - "sönlit" = lagom ^{fuktigt} och bra på aut
vis.

"ena för" = rännan, där plojen går fram. Annat
uttryck: "plöjför" Man kan "ta jup_{er} för" eller
man kan "ta gränd_{er} för". Man "jup_{er}plöjer" eller
"plöjer gr_{ent}". (numera säger man: skumplojer).
Den löskurna jordskivan kallas "plöjgiva"
eller "plöjtelt". De upplöjda färd_{er} kallas
"plöjsh"; "plöjsh" - "jak jak rät svar plöjsh"

1.

2.

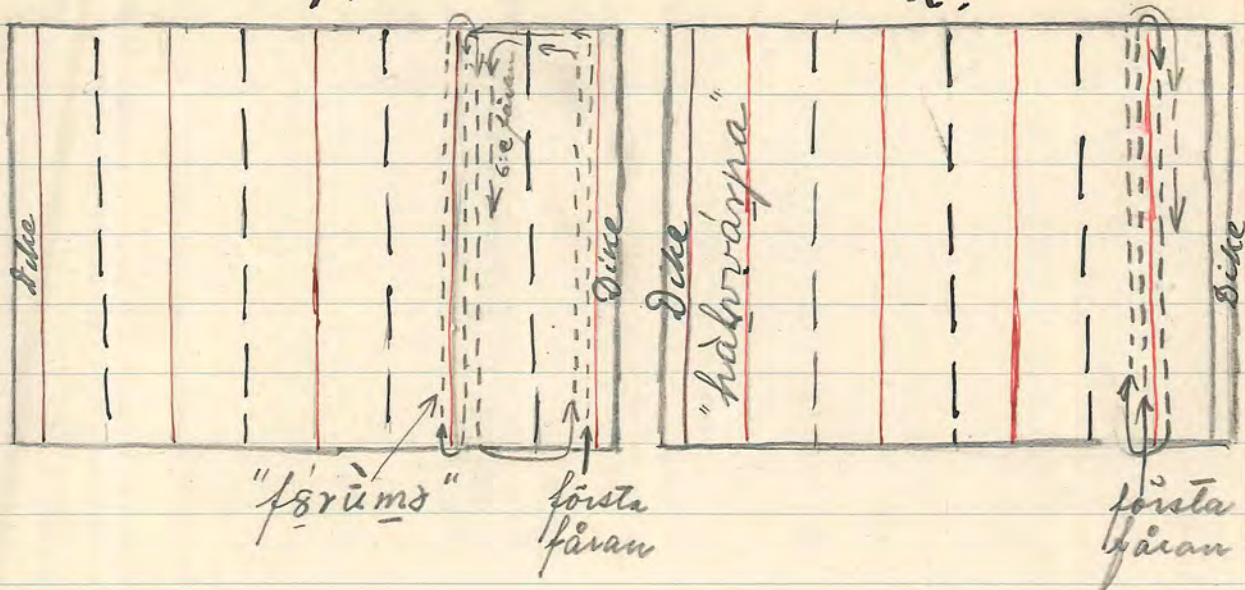

Fig 1 och 2: "lan" u. "phöja" f. l. "kvatér" u.,
 som skau phöjas. De röda linjerna beteck-
 na de gamla färomna, de med blåa blått
 streckade linjerna den gamla "phöyrögön"
 l. "phöykämön"; avskänket mellan två röda
 linjer, menan två färor, kallas "fjärja".
 Videra kvateret består således av fyra
 "fjärja", men på fig 1. är det för plöjning.

36^x en fyra "helfjärva", på fig. 2 är det tre "helfjärva" och två "hålvärpar".

Da' man nu ska plöja lant "fig. 1", kör 1:a färan intill höger dikekanu, 2:a färan höger om den närmaste gammalfäran, 3:e färan blir man vipp mot den 2:a, och dessa båda tillsammans bilda den nya "phöjrognen" "phöjkämnen". 4:e färan kör man intill 2:a, 5:e intill 1:a, 6:e intill 4:e o. s. v. Den 3:e färan, också den, som tillsammans med den 2:a bildar plogkammen, ~~ska~~ kallas "förunder", och den ska plöjas, innan man lägger någon ny fära till från andra sidan. Därmed är det ej vanligt, men förekommer, att man "förar upp" hela åkern på en gång och sedan plöjer den. Teckningen torde åskådliggöra, hur färet fig. 2 plöjdes.

Da' färet fig. 1 "sker en iser färva", på fig.

2
x "förunder" sa plöjas på inkel fsi

37 2. "sör en thöp". Efter plöjningen kommer
fig 1 än så ut som fig. 2 och tvärtom. Med de
x båda sista färderna på en fjärr fig. 1 "spricker
x en plöjningen". - Men här naturligtvis så,
x än man vid varannan plöjning "sör isär"
x och vid varannan "sör thöp".

När man plöjt sista färdan mellan tvänne
tegar, plöjde man än en gång i samma färd
för än på råman mindre bred. Denna fä:
x rda kallas "mullför" l. "våtsuför". Se fig. 36 sid.
18 i prägel, men man låter ej plojen göra en ä fig. 36.
snet skär neråt som där utan vågrät.
Den näst sista färdan, våtsufärdan oräknaad,
x mellan två tegar tas till grundare, "grünför"
en del av den högre jordkanten, som då bli
kvar i båten, tas upp i mullfärdan.

Vid ändarna av åker, vinkelrät mot te-
x garnes längdriktning, hade man ett "förläng" eller

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA
VGL.
Frgl. 27

38. som man också kallar det: en "vænstejs." "nu sa
vi plöja förlönt l. förlönt" Dei fanns de, som
"inte brüka vænsteja" utan lät dem ligga i
vau, och då kallades de "vænvala" Namn på
sista fäian vid diket eller muren: "skitjöra"

Den sist plöjda fäian mellan en par legar
(eller färjar) och mullfäran skall auuid lig-
ga åt samma håll. Om plöjaren inte tar
jämna skivor, så är det en inkäppar, för
han kallar "ena lömpöi". - På slät mark be-
kade var fjärr bli 12-14 fäior.

Uttryck som beströvas plöjning av gräsvall:
"plöja väl" Nu plöja andra året efter sedan man
haft vau: att plöja "åtrovälla." De plöjda kallas
också "åtrovälla." Uttrycket "plöja stubb" bety-
der att man plöjer havrestubb. På rödbb
plöjer man också upp numera. De gjorde man
för, när man inte hade klöver.

39 Om plojen hoppas upp och ej tar ordentligt,
likom om den går krokigt i tidled, säges
x plöjaren "plöja h^öruzar i j^aruzar

Om tillan äker ilop framför plojen, säges
x man: "de äker för plöjen". Om t.ex. halving
gödel samlas framför plöjämnet, säges man, att
x "de b^usar" i de s^ubas för plöjen. Om inte "f^u
x la st^epar", säges man, att de kl^enar för plöjen"

Om man vid plöjning plöjer tvås över
de vanliga plöjfirorna, kallas detta "äkerbröt"
d^e utdrök man för, men då inte nu. Dock
går det endast på släta marker.

III Trädesbruk och gödsling.

x Träden. "träs", "träst". "her har vi träst i or"
x - "vi pl^os sa rövara i tr^essj^öka" (pl^os = bruka.)

40. nu träs en jöta, de jöto de into för". Lägga
"i frös" kan emellandit också betyda detsam-
ma som att lägga i lunda. Den ofruktbaraste
delen av V. Niverna kallas än i dag "västra träs".
Den byggen var för en mansäldre som ej ännu
uppodlad. Jfr Gollinds uppt. från Niverna om "trä-
ssböjda" och ordstävet: "üm i into e snäla, bar,
sa för i into ga me te trässböjda a teja".

En igeulagd äker kallas "äkra" pl. "äkror".

Än i dag kan man få se, och för var det
annant, att man använde trädesäckerna som
betesmark, ända tills man strax före sädens plöj-
de den. I Raumo såg jag i somras "ena" "fä-
fäla" l. "söafäla" på deras träd, och denna fäl-
la flyttades undan för undan. Inpudling gjordes
för att hindra ogräsets växt på träden f. ö.
Före förvarn i augusti plöjde man upp de go-
da biten "Man plöjde en gång, harvat sin och sädde."

41 Under trädesåret dikade man jorden och skaffade bort stenar därifrån.

Skulle man bröta upp stenar med väkten, "förka" och spen, se det föreg. Antingen förde man bort stenarna från åkern eller grävde man ner dem på åkern. Man kunde också lägga upp dem i rösen (sténrös n.) eller använda dem till "sténmura". Stengridesgårdas är vanligaste gårdstypen.

Dikens grävdes naturligen olika stora och med olika mellanrum antingen markens och laubmarkens (i) beskaffenhet. Vanligaste måttet sägs vara: 6 kvarters dike och 8-10 famnas land. 6 kvarter = $1\frac{1}{2}$ aln = 90 cm.; 1 famn = 3 alnar = 180 cm.

Uttryck för att åkern är böensom: "dar a ena s^ur h^usa"; "dar a b^urgs^ug"; "da a s^unt j^olod^ra dar"
Att dika: "gr^ava dⁱks!" "dⁱksgr^avars"

42 De ä ä en tungt arbete av gräva diken, "o de dūvor
ints vēm som hōlst te"

När man ska gräva diken, sträcker man
först ut "dikessmōst", och så "stēkar" en kant
efter snōrē. Å det frāja om en gammal di-
ke, som ska grävas om, tar man först bort di-
keskanten och sedan "skōtar en up bōton" Man
hade inte brda "dikessmōst" utan plōjte så nära
dikena som möjligt.

Avloppsdiken kallas allmänt "flōdika".
Så ä även hōt grop och grov.

Dei de ä var surt, grävde man tvās öre
frājaren en lite dike, som kallas "tvārför". Så
dana tvārför öre "fōlōnt" kallas "pēsūtör"
l. "pēsūtör".

För 25-30 år sen var jag med och såg när
de gjorde det första "stendike" på väi gård.
De hade gjort grävt en djup, smalt dike,

Landmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA
VGL.
Frgl. 27

som fylldes med skärvad sten. Övansida denna lades
 curis, och så täcktes det hela med jord. Först
 20 år tillbaka kom lenor i bruk till täckdiken
 "täckdike"; "täckdikeströma"; "öja" = täckdikets
 öppning mot en avloppsdike.

Man ska gräva en dike så att man "far
 fäl" på vägen. Motsatsen "de star bakhvåten"
 (hoar över diken: Skivade man "nya finor
 hål" (en fin stenhål) tog man den till
 bro över diket. Man vaulöjare var, att man gör
 de broar av "gids" och "tsrvar". Man lade "gids" över
 diket, och på dessa lade man torvar och så jord.
 Man hade också flyttbroar. Man tog en par
 tiuräckligt långa bjälkar; över dessa spikade
 man på tvären klorna inte för fjörka storkar.
 Sedan lade man grästovor över, så det blev jämnt.
 Man typte i bjälkärvarna, när man flyttade
 bro.

44

Göda äkrauna. "jö^ljö^ä l. jö^hä äkeru. - en jö^r
 (jör l. jö^hlar) jö^hä de ät ho legor i h^ör"
 - du jö^hlar sö^ht dar" - ja jö^hä e se gäl^r
 (l. majör) her, se en e tvön^gon te a v^roka
 på en hop^r jö^häl um de sa bli^r no" -
 her e v^rjö^t, de ses på v^rekst^häta." - för
 han hat den gan^r te br^uku^s noja ä^r, so kom^r
 lön te a se äⁿov^eä^r ut, för han e into red^r
 um d^uza."

O^uta slag ar naturlij göd^r: "köj^hjö^h l. kö^hd^uza"
 l. "nö^tajö^häl"; "h^estajö^h l. - d^uza l. stäl- d^uz-
 ä" l. - "jö^häl"; "fä^ratäl^h l. fä^ra" - jö^häl l. d^uzä;
 "höⁿsajö^häl"; "svⁱnad^uza".

N^unn på plä^sen d^är göd^eli ligger: "d^uz^hst^ä"
 l. "d^uza" l. "jö^hälst^ä"

"jö^hälv^äten" l. "d^uz^hs^ump" l. d^uz^hp^es = uru.
 Med "d^uz^hs^ump" m^enas också d^ers^umma som
 "d^uz^hp^uh" d. v. s. göd^el och göd^eselv^änen och dy t^u.

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
 Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA
 VGL.

Frgl. 27

45 sammans. - Fai-oh höns göddel anses okäppast,
häst göddel sämst. Men de gamle var nogg med,
än det skulle vara bränd häst göddel, blandad
med hackat ene-oh taubarr, tin potatislandst.
"petätora ble mts göa anas". - Kalk och konstgöd-
sel ("sörsjörs") började man använda för 40-50 år sen.
Gödselkörning: "vi sa söra jörsli da" "l" "vi
sa söra dörza". - "gasa, du e dörza söra i da" o.s.v.
Redskap vid gödselkörning: "lästgräps", "skövs"
tin äm klappa ät lasset med, så inte göddel
för av, "ähäks" äm lasta av göddeln med.
Äkdn och släda för gödselkörning: "dörzdörj"
(beskrivet sid 29) Man har numera alltid en
vanlig medböcken äm köra göddel i; äi det
för, har man den på en par kälkar, i
annat fall på en vanlig arbetsvagn.
"mëbötän" i de löstaggbara sidorna på den
man kallas "mëgrindor" "mëgrinda" f. Både

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA

VGL.
Frgl. 27

46 män och kvinnors hjälper är vid gödskörningen.
Kvinnorna "sto i stån" och så "spröder" de
gödskorna ut. Det var mycket lämpligt att
ha funktionsrum i gödskutan, för att de
kunde de gå in och se efter baren under
ka match, medan lansen var borta. Om en
kvinna berättas det, att hon hade spinnkor-
ten med i gödskutan!

Man kör ut gödskor på vintern och lägger
den i stora högar på träden. Dessa högar fä-
llas med halva, gravis, en eller flera kvistar
samt med jordlorvor, som häller till de hela.
Sedan kör man ut den fröe klöverbälgning
en och lägger den i små högar, en rad
högar på varje fjärr, och så "spröder" en
dessa högar. Man kör naturligtvis även ut
den gödskor man har i gödskutan på samma
sätt. "spröder" l. "spröder" d.ä. l. "jösst". den,

47. som spridde gödseln, kallades "längs" - "jösst-
spréari". För hervoade man ner gödseln, en
plojare man ner den. När de började ploja
ner gödseln, så en bonde i Rindena, så de
lika gärna kunde lägga gödseln vis ända på
åkeren, för den kom genom plojningen så
djupa, så den aldrig blev till någon nytta.

IV Vår- och höstsädd.

Jemensamt namn för vårarbeten på åker:
"vårbrückst", vår, "vårbraska"; "vårjars" =
något särskilt vårarbete: "de o et vårjars"
- "nu för vi börja vårbrückst"; "nu o de i bräas-
te vår (vår nu); "han ble güker ner vi jöta
vår i fröt" - "vi heler på a våra som best"

48. - "en a brötter nor en har got i vän" - "jak
va a jölyts düm a vöra et par dää"

Uttryck för att jorden är lämplig att be-
x arbeta: "jöla a jönlis." - "nu ha-ta torkat
x ijp, se jöla rërr sek." Motivatöer: "jöla a
x sjer ed" "ho rërr sek intö." - "jöla klénorvö"
x Eller: "jöla a for haly" - "ho a kökly" - "vi for
x phöja, ina jöla blir for tēhanator"
x "jötthökör" m. pl. "kökly"

Utsäde: "sëasë" - "döta sa vi ha te sëasë".

På mossmarker eller sanda marker kunde
de man "förhärva" medan de ännu var
tjäle. "härva på tēon" Men man sädde
medan de var tjäle; gör man de, kullnar sädde.

Om "Perus Johannes" berättas, att han säd-
x de "i öron för", d. v. s. utan föregående här-
vning på plogmarken. "men han fek gröss
daröter" Annars gjordes huvudsaken av

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA

VGL.
Frgl. 27

49 av jordens bearbetning före sadden. Namn på
den förberedande harvningen: "förharva". Om
man vid första harvningen körde bara en
drag över de plöjda ("plöjsta"), kallades det
ta än "itinda" (ettinda). Man sades med
den första harvningen "bräta åker". Det
skedde vanligen med en bilhäv. Efter tid
den användes släukarv. På nyckel sken-
ga åkrar användes för en kiokepinnehäv* se sid 53.
med lösa pinne (dessa tiuden) av granträ.
Uthuset för än harva längs med plogfärdna:
"söva ändlaötter". Färdan efter en harvpinne:
"rita". När man kör med harven från den
ena ändan av åkern till den andra, har
man "söt et drä". När man kör från och
åter, har man "söt ena krivvöna". Om ej
dragen går ihop, säger man: "dräna går into
minnet söt sötök" l. "du far sörvör".

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA
VGL.
Frgl. 27

50 Nái man harvat jorden, fide man ofla "háka
föru". Sei kunde banu ok halvuxna göra. Nái
ákeru ai fju, þágei man: "na a akon vstrídor"
Nái skuce man þá? "nor mārta börjar þa
a gúta, da þa en börja a re té gúta". (naí
maskarna börjar ai skjuta upp jord, da þa
man börja þawa). "Sunders i Nólq" sa: "en sa
ga a spjóna, me en fréska þa ena þlyg-
giva, a nor gúta into fastnar þa fréskon, da
a de góulit a sa." Man ok þa, naí "gúta ríðsorok"

Om þu táu man skau þá var oliku me-
mingar: "Dau þa han þádde þá táu, þá de
rite skuce kúma láppa þej", þa en gúmma.
Dei blev nog dilit. En vauligt máek för
þag ai detta: Þag skau þas þá táu, þá de
kon^{me} ai líppa tes kon mudei en handflata.
Dei ai frí táu orlisa, meir mltádeí var ju
frí y autid försklassit, þá de blev kauske líppa.

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA

VGL.
Frgl. 27

51 Ätten ska sås så gäst, att "lö a löm" kan ligga
Mannen ätterna.

Utsädet köder vanligen två åker för
"ena skuvzåra" (en skaåkåra) och sädes på åker-
benen, där den som sädde gick och hämtade säden.
Tauligast var, att husbonden själv sädde, men
han var nog med att låta upp konen, som skulle
ta vid guiden. Även kvinnor sädde. - De flesta
sädde med endast en hand. De hade en rund
säckkåpa, "sahasåpa", som var fäst med "ena
såräm" över ena axeln. (högra) Denna sären
bildade en ögla, dess nedre ändar voro före-
nade och slutade med en krok, som fäst-
tes i en snicka på säckkåpans kant. Mitt
emot, d. v. s. på den diametralt motsatta delen
av säckkåpans kant, var det på yttre sidan
en urholkning i träet för vänstra handen.
Namn på säckkåpans kam: "hasåpsstömst". Det

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA
VGL.
Frgl. 27

52 ta var av gran. - Längre fram i tiden förekom
s. k. "sälör" i st. för den runda "häsörpa."
Den var av väv och fästades i häuplen,
som gick över axlarna. Lådd med två händer,
då gick dubbelt så fort som med den
beskrivna "sähäsörpa" men denna senare
användes dock på de flesta gårdar, t. ex. så-
ningsmaskinen för c:a 30 år sen kom i bruk.

- Vanligen var en fjärr såpas bred,
än den som sådde, tog en dylik i två
kast, då han gick en slag över åkern.
Var fjärr bredare, kunde han ta tre kast.
Om såden tog slut, innan såren kom till
årens ände, drog han med foten en två
streck, då det sista kastet gjordes. Annars
kunde det bli dubbelså, ^{och så} även "jöstbustbör"
d. v. s. en osädd fläck. Bleo då en sådan fläck
ansågs det varsla om, än ägaren fick göra kalas.

53. "da va et vådligt jöstbåsböl nöbbörn har sat a
i ar. va där sa bli tro?"

Da det var "jöstdrä" l. "sürhüler" kunde
det på vintern bli svavis, så au säden
gick ut. Da fick man "sa i" på våren.
Uttrycket "sa i" användes man också, när
man t. ex. såi klöverfrö i rågen.

Da man hade mycket steniga åkrar,
"kröka di när sea", såvilda de inte hade
en säden hav, som omblats i det föreg.
"ena grändundahärr, som hade lunda lösa
i bülå". Dessa lindar voro förredde med hu-
vud, så de inte ramlade ur. På vanliga åk-
rar släckade man efter säden. Gräs-
frö och klöverfrö myllas aldrig ned, da de
ju sås i rågen.

Uttryck för au säden är avslutat: "nu har
vi fähsät" l. "nu har vi fäht ma sänga"

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA
VGL.
Frgl. 27

54 Väisänen vållade man efter nedmyllningen. Se-
nare vållades den omigen, näi broden var
så där 1-3 tum. Rågen broddvållades också
på våren, särskilt då det var s. k. frys-
jord, då rötterna fryser upp. "jöhä pipfrusor"

List körde man särskilda väncfält; på
höst sädesfälten mellan varje fjärr, på vä.
sädesfälten i sänkor. Man gämnade sedan
skanten på fälten med en kraffa: "räka
förer".

Linjö skau säi karolina-dagen jag har sjätt
en gäng blivit tingsagd an hawa nev linjö,
"forla sa et fruntimor para". Men jag gjorde
inte saken på rån stän. "Fruntimret" ska näm-
ligen ha en "lörör sark" och så ska kjolen
vikas upp, så an "särkon" syns. Då bli linet
lika bra som linet i "särkon". En gammal, som
fynde 80 år i ju, berättade, an hon varit med om metoden.

55 Roofrö såddes på druv. Man gödslade, plöjde och
harvade åkeren och sedan "kröka en up kåma"
Så gjorde man i kammaren en skåra med
en kapp och sådde fröet i skåran. "da kunda
en drusta me niä". Men den metoden jag
känner före rovsåningsmaskinen är föl-
jande. Man fyller en ölbutelj (helan)
tju häften (eller mindre) med roofrön, så
bindes man över öppningen med tyg, i
vilket man gjord lagom stora och många
hål, och så såi man fröet genom dessa.

Landsmålsarkivet Uppsala 8157
Ida Svensson. 1935. ÖSTERBITTERNA

VGL.

Frgl. 27